

DOROTA BRZozowska

Badania dyskursu ludycznego w opolskiej szkole stylistycznej

Abstrakt

Celem artykułu jest przedstawienie badań dyskursu ludycznego w opolskiej szkole stylistycznej. W pierwszej kolejności zaprezentowany zostanie sam termin *dyskurs* i związane z nim kolokacje, pokazujące, jak bardzo jest on modny, w jak wielu kontekstach może być używany i dlaczego jest pojęciem przydatnym także w badaniach nad humorem. W następnej części wywodu nakreślone zostaną założenia i najważniejsze osiągnięcia współpracujących z sobą lubelskiej szkoły etnolingwistyki oraz opolskiej szkoły stylistycznej. Na tym tle ukazany zostanie wątek prowadzonych w tej drugiej badań nad ludyczną odmianą dyskursu.

Słowa kluczowe: dyskurs, humor, stylistyka, etnolingwistyka, kolokacje.

1. Dyskurs i jego kolokacje

W Polsce lingwistyka oraz socjologia jako pierwsze podjęły refleksję nad pojęciem dyskursu. W ostatnich latach stał się on popularny także wśród badaczy innych dyscyplin, takich jak filozofia, psychologia, literaturoznawstwo, kulturoznawstwo, medioznawstwo etc. Sam termin *dyskurs* obejmował w polszczyźnie wywodzące się z łaciny (łac. *discursus* ‘rozmowa’, ‘rozprawa’, ‘rozumowanie’) znaczenia: ‘dyskusja na tematy naukowe’, ‘wywód przeprowadzony na zasadzie ściśle logicznego wnioskowania’, ‘proces rozumowania, który polega na dążeniu do jakiegoś celu poznawczego poprzez pośrednie operacje myślowe, różne od spostrzeżenia lub intuicji’ (www.encyklopedia.pwn.pl; www.sjp.pwn.pl).

Popularność pojęcia *dyskurs* doprowadziła ostatnio do rozmycia i poszerzenia jego definicji. W najszerszym znaczeniu dyskurs to ‘każde użycie języka dłuższe od zdania’ lub ‘wszelki proces użycia języka’. W praktyce każdy badacz od nowa definiuje pojęcie dyskursu zgodnie ze swoimi celami badawczymi i wskazuje, do której z wielu szkół rozumienia pojęcia będzie się odwoływał.

Współcześnie publikuje się w różnych dziedzinach setki prac, w których widnieje słowo *dyskurs*. Śmiało można powiedzieć, że jest to ostatnio jedno z najpopularniej-

szych pojęć w naukach humanistycznych. Na podstawie kontekstów występowania tego słowa w tytułach dostępnych na polskim rynku publikacji (pod uwagę wzięłam pozycje możliwe do nabycia w dwóch dużych księgarniach internetowych: ogólnej www.merlin.pl i naukowej www.kapitalka.pl — w sumie 500 tytułów) odtworzyć można grupy kolokacji, w jakich się ono najczęściej pojawia. Może więc być:

- *dyskurs* jakiś (*narracyjny, naukowy, taneczny, filozoficzny, miłosny, edukacyjny, ponowoczesny, obywatelski, publiczny, religijny, społeczno-polityczny, staropolski, medialny, feministyczny, genderowy*);
- *dyskurs* w czymś (*w socjologii, w literaturze, w dydaktyce*);
- *dyskurs* o czymś (*o kulturze, o racjonalizmie, o spotkaniu*);
- *dyskurs* z czymś (*z filozofią*);
- *dyskurs* czegoś (*wiadomości prasowych*);
- *dyskurs* nad czymś (*nad rolą*).

Ponadto:

- coś *w dyskursie* (jakimś) (*analiza tekstu, kultura, punkt widzenia*);
- coś *dyskursu* (*anatomia, gramatyka, porządek, teoria, perspektywy, odmiany*).

Karierę robią zwłaszcza określenia *analiza/analizy dyskursu* (*współczesna, kognitywna, krytyczna*) i nurty, które za nimi stoją. Dyskurs łączony jest często także z innymi dziedzinami:

- *dyskurs i coś* (*archeologia, krytyka*).

Popularne stało się też używanie *dyskursu* w liczbie mnogiej. Mamy więc:

- *dyskursy* jakieś, czyjeś (*literaturoznawcze, edukacyjne, nieobecne, krytyczne, polskie, publiczne, możliwe, miłosne, o spotkaniu, romantyków*);
- *teorie dyskursów*.

Wszystkie te czynniki wpływają na to, że *dyskurs* jest pojęciem wieloznacznym.

2. Badania nad dyskursem w polskim językoznawstwie

W polskim językoznawstwie termin *dyskurs* obecny jest dopiero od końca XX wieku, chociaż obszar badań, który współcześnie nazywa się badaniem dyskursu, ma dobrze ugruntowaną pozycję w pracach tekstologicznych i geneologicznych. Najwcześniej zdomowił się on w neofilologiach, gdzie badacze na bieżąco mieli dostęp do obcojęzycznej literatury. Najsilniejsze są wpływy anglo-, francusko- i niemieckojęzycznych publikacji. Do rozpowszechnienia się tego terminu, i związanych z nim badań, na filologiach polskich przyczyniło się niewątpliwie polskie tłumaczenie zbioru pod redakcją Teuna van Dijka (2001). W ważnej dla najnowszych badań lingwistycznych pozycji *Współczesny język polski* (Bartmiński 2001) o dyskursie właściwie nie ma jeszcze mowy, a już parę lat później staje się on słowem kluczem w licznych rodzimych publikacjach z zakresu nauk humanistycznych. W zakresie polskich badań językoznawczych nad dyskursem pionierskie były prace Janiny Labochy (1996), Stanisława Grabiasa (1997), Renaty Grzegorzczkowej (1998), Bar-

bary Bonieckiej (1998) i Anny Duszak (1998), w których można znaleźć historię i ewolucję tego terminu — od opozycji badania dyskursu (jako języka mówionego) wobec analizy tekstu (kojarzonej z formami pisanymi) czy pojmowania dyskursu jako ‘procesu komunikacji’, a tekstu jako ‘wytworu tego procesu’, czy też dyskursu jako ‘odniesienia do kompetencji komunikacyjnej’, a tekstu jako ‘odniesienia do kompetencji językowej’, po wymienne stosowanie terminów tekst/dyskurs (Żydek-Bednarczuk 2005: 69) i uznanie, że dyskurs „pozwała przekroczyć granice tekstu” (Duszak 1998: 20). J. Labocha (1996: 51, 2008) rozumie dyskurs jako „normę oraz strategię zastosowaną w procesie tworzenia tekstu i wypowiedzi”, przyjmując, że składają się na tę normę wzorce społeczne i kulturowe, a jej efektem jest tekst lub wypowiedź o określonych cechach gatunkowych. W tej koncepcji widać wyraźne nawiązanie do teorii gatunków mowy M. Bachtina (1986 [1979]). S. Grabias za T.A. van Dijkem pisze, że dyskurs jest to „ciąg zachowań językowych, których postać zależy od tego, kto mówi, do kogo, w jakiej sytuacji i w jakim celu” (Grabias 1997: 264). W związku z tym obejmuje on poziom zjawisk psychospołecznych, społecznych i poziom języka jako systemu semiotycznego. W definicji dyskursu proponowanej przez A. Duszak (1998: 20) miejsce normy zajmuje prototyp tekstu skorelowany z prototypem sytuacji.

Zdroworozsądkowe pojęcie *dyskursu* odnosi się do języka w użyciu, do języka mówionego i do sposobów wypowiadania się. Może też oznaczać propagowane przez mówców koncepcje i idee. Aby uniknąć rozmycia terminu — w przypadku używania go w znaczeniu wskazującym na idee lub ideologię — zastosowane może być określenie „odmiana światopoglądowa dyskursu” (*order of discourse*). Obecnie powstaje wiele pozycji z zakresu różnych dyscyplin z dyskursem w tytule (por. Miczka 2002; Gajda 2005; Kloch 2006; Piekot 2006; Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2009; Witosz 2009, Grzmil-Tylutki 2011) i termin ten obejmuje swoim zasięgiem wiele odcieni znaczeniowych. T. Van Dijk (2001: 10) wymienia trzy główne wymiary dyskursu: a) użycie języka, b) przekazywanie idei, c) interakcję w sytuacjach społecznych. Termin *dyskurs* bywa więc odnoszony zarówno do (1) pojedynczego przypadku wydarzenia komunikacyjnego, (2) ogólnie wydarzenia, jak i do (3) typu wydarzeń (Żydek-Bednarczuk 2005: 67). Wieloznaczność pojęcia *dyskurs* sprawia, że możemy używać tego określenia w bardzo konkretny sposób, w stosunku do pojedynczej, określonej próbki tekstu lub wypowiedzi (Dijk van 2001: 12). Możemy też stosować je w znaczeniu ogólnym i abstrakcyjnym — jako zdarzenie komunikacyjne — lub mówiąc o poszczególnych typach użycia języka albo społecznych dziedzinach dyskursu (dyskurs polityczny, ludyczny).

Z konstruktywistycznego punktu widzenia dyskurs pojmowany bywa jako „działanie, które nieustannie kształtuje obiekt, o którym mowa” (Foucault 2002). To podejście zakłada konstruowanie rzeczywistości i podkreślanie funkcji, jaką pełnią w niej „relacje siły” (*relations of power*) oraz uznawanie, że ci, do których należą władza, mają możliwości definiowania, opisywania i wyjaśniania oraz konstruowania za pomocą środków językowych świata na swój własny sposób i dla swoich

partykularnych interesów. Coraz bardziej staje się również popularna w polskich badaniach krytyczna analiza dyskursu. Wyrasta ona na podłożu postmodernizmu i poststrukturalizmu, przejmując z tych nurtów uznanie, że nie ma niezależnej percepcji, stabilnej tożsamości ani prawdy obiektywnej. Wszystkie one są konstruowane, a zadaniem badacza jest ukazanie, w jaki sposób to się odbywa. Wyniki badań jakościowych, przeprowadzanych w krytycznej analizie dyskursu, z założenia nie pretendują do miana prawd ogólnych, a posługujący się nimi badacze podkreślają, że uzyskane rezultaty dotyczą tylko specyficznej (analizowanej) grupy i konkretnego kontekstu. Jeśli zakładamy, że różni odbiorcy wnoszą do odszyfrowywania znaczeń tekstu swoje założenia i wierzenia, musimy liczyć się z wielością możliwych interpretacji. Zwolennicy krytycznej analizy dyskursu przyznają więc, że szukają ideologii, patrząc na dyskurs z ideologicznego punktu widzenia. Jeśli jednak uznajemy dyskurs i komunikację za zjawisko fundamentalnie interaktywne, musimy uwzględnić fakt, że zarówno obserwator, jak i badacz zawsze są osobami reprezentującymi pewne wartości, nawet jeśli nie mówią o nich wprost.

W Polsce poszczególne ośrodki akademickie wypracowały nieco odrębne tradycje badania dyskursu. Przedstawiciele poszczególnych szkół spotykają się na ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach, wypracowują wspólne metody i opracowują projekty, a także wydają wspólne zbiorowe publikacje. Przeważnie jednak zachowana zostaje specyficzna odrębność ośrodków, w których inaczej rozłożone zostają punkty ciężkości, inna jest tematyka i metodologia prowadzonych badań. Pokróćce przedstawię współpracujące z sobą szkoły — lubelską i opolską.

Lubelska etnolingwistyka

Badająca językowy obraz świata, założona przez Jerzego Bartmińskiego szkoła lubelska należy do nurtu antropologiczno-kognitywnej etnolingwistyki językoznawczej. Jej źródła można upatrywać w dialektologii i folklorystyce, chociaż od początku czerpała z inspiracji antropologicznej lingwistyki kulturowej oraz szkoły moskiewskiej. Badaniami obejmowano polszczyznę ludową, język i poetykę tekstów folkloru (1973–1999), powstał *Słownik ludowych stereotypów językowych* (zeszyt próbny — 1980) oraz tzw. czerwona seria — wraz z wrocławskimi „białymi” tomami „Język a Kultura” — rezultatem spotkań w ramach ogólnopolskiego konwersatorium „Język a kultura”. Od 1988 roku w Lublinie ukazuje się rocznik „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury”, który od tomu 16. (2004) jest organem Komisji Etnolingwistycznej Międzynarodowego Komitetu Sławistów i Komisji Etnolingwistycznej Komitetu Językoznawstwa PAN. Obecnie badania obejmują także polszczyznę ogólną, potoczną, i jej wewnętrzne zróżnicowanie oraz uwzględniają aspekt porównawczy, międzyjęzykowy i międzykulturowy (por. Bartmiński 2004; 2006; 2007).

Jedną z wykorzystywanych w tej szkole metod badań jest profilowanie. W ujęciu odbiegającym nieco od Langackerowskiego, a proponowanym przez Jerzego Bart-

mińskiego i jego współpracowników, rozumiane jest ono jako „sposób ujmowania przedmiotu z różnych punktów widzenia, kształtowanie pojęcia w zależności od odnoszenia się do niego określonego podmiotu”. Profile są „wariantami znaczenia relatywizowanymi podmiotowo, wynikają z subiektywnej konceptualizacji tego samego przedmiotu” (Bartmiński 1993: 272).

Miarą typowości jakiejś konceptualizacji (dokonuje się ona w obrębie tzw. ramy doświadczeniowej) jest społeczna powtarzalność i możliwość dekodowania wypowiedzi przez uczestników tej samej społeczności. Konceptualizacja zależy między innymi od tzw. punktu widzenia, który jest ‘czynnikiem podmiotowo-kulturowym, decydującym o sposobie mówienia o przedmiocie’ (por. Bartmiński, Niebrzegowska 1998). Punkt widzenia jest ściśle uzależniony od sytuacji (politycznej, ekonomicznej, kulturowej) nadawcy. Kategoryzacja dokonuje się w obrębie tzw. domen kognitywnych (faset), dowolnych spójnych obszarów konceptualizacji, względem których charakteryzowane są struktury semantyczne, obejmujące pojęcia, rodzaje doświadczeń (Langacker 1995).

Opolska szkoła stylistyki

W założonej przez Stanisława Gajdę opolskiej szkole stylistyki badania ukierunkowane są na różne sfery stylowe, a zgromadzonych wokół niej badaczy zajmuje analiza wielu typów dyskursu. W 1995 roku opracowany został *Przewodnik po stylistyce polskiej*. W ośrodku od wielu lat prowadzone są badania nad stylem potocznym, artystycznym, naukowym z jego odmianą popularnonaukową oraz dydaktyczną, administracyjno-prawnym, religijnym. (Przegląd wybranych prac znajduje się w *Bibliografii*). Obecnie badania te zmierzają w stronę analiz dyskursu — obejmując również obszary takie, jak dyskurs genderowy i ludyczny. W Opolu organizowane są międzynarodowe konferencje stylistyczne oraz od 1992 wydawany jest międzynarodowy rocznik „Stylistyka” firmowany przez Komitet Językoznawstwa PAN, Instytut Języka Polskiego PAN oraz Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego. Stanisław Gajda koordynuje ponadto wielki sławistyczny program „Współczesne przemiany języków słowiańskich”, czyniąc z Opola prężny ośrodek międzynarodowych badań komparatystycznych.

Na Uniwersytecie Opolskim na kierunkach filologia polska oraz kulturoznawstwo zagadnienia dotyczące dyskursu wchodzą w zakres nauczania od końca lat 90. XX wieku. W ostatnich latach wprowadzono na studiach magisterskich oddzielny przedmiot o nazwie „analiza dyskursu”. Wcześniej treści nauczania dotyczące badania dyskursu były wprowadzane na studiach licencjackich oraz magisterskich w ramach licznych przedmiotów, zarówno wchodzących w skład kanonu, jak i fakultatywnych, takich jak: podstawy pragmatyki, stylistyka tekstu, lingwistyka tekstu, język w działaniu, metodologia badań językoznawczych, komunikacja kulturowa,

językoznawstwo ogólne, językowy obraz świata itp. Obecnie tematyka dyskursu poruszana jest także na kierunku europeistyka oraz w ramach studiów doktoranckich.

3. Dyskurs ludyczny

Za pomocą analizy dyskursu badane mogą być najróżniejsze, znajdujące odzwierciedlenie w języku, aspekty życia społecznego. Interesujące jest wykorzystanie tej metody do badania między innymi komunikacji międzykulturowej, stereotypów, tożsamości, poprawności politycznej, etniczności, płciowości, przejawów seksizmu i rasizmu. Analiza dyskursu okazuje się także przydatna w rozważaniach nad zagadnieniami dyskursu ludycznego, badanego także za pomocą semantycznej teorii humoru (autorstwa Victora Raskina) oraz ogólnej teorii humoru werbalnego (proponowanej przez Raskina i Salvatore Attardo).

Definicję dyskursu ludycznego zbudować można, opierając się na założeniach definicji dyskursu proponowanej przez T. van Dijka (2001: 10), który za trzy główne wymiary dyskursu uznaje: a) użycie języka, b) przekazywanie idei, c) interakcję w sytuacjach społecznych. Uwzględniając te czynniki, przyjmuję, że dyskurs ludyczny to typ wydarzeń komunikacyjnych, w których przekazywaną ideą jest skłonność do zabawy (od łac. *ludus* — ‘gra, zabawa’), a celem interakcji tworzenie „wspólnoty śmiechu”. Rozszerzając tę definicję o założenie konstruktywistyczne, pojmując dyskurs jako „działanie, które nieustannie kształtuje obiekt, o którym mowa” (Foucault 2002), uznaję, że polski dyskurs ludyczny ma moc kształtowania tożsamości narodowej i dzieje się tak głównie za sprawą zawartych w nim stereotypów.

W analizach tekstologicznych, inicjujących badania dyskursu ludycznego, posłużyłam się koncepcją zaproponowaną przez R. Beaugrande’a i W. Dresslera, odnoszącą się do strukturalnej, semantycznej i pragmatycznej płaszczyzny tekstu. Każde z siedmiu kryteriów tekstowości okazuje się funkcjonować w dowcipach w pewien specyficzny sposób. Spójność i koherencja wiążą się z występowaniem w dowcipie opozycji skryptów wpływającej na budowę puenty. Intencjonalność i akceptabilność związane są z głównym zadaniem — rozśmieszeniem odbiorcy i przestrzeganiem specjalnych reguł kooperacyjnej gry (w trybie *non-bona-fide*). Z punktu widzenia informatywności dowcip powinien być zaskoczeniem. Duże znaczenie dla powodzenia dowcipu ma jego właściwe osadzenie sytuacyjne, a intertekstowość dowcipów jest w znacznej mierze wewnątrzgatunkowa, a więc jednowymiarowa (choć można uwzględnić relację gatunek–gatunek, mając na uwadze proste formy narracyjne i relację tekst–tekst).

Z punktu widzenia płaszczyzny powierzchniowej dowcip jest krótką formą narracyjno-dialogową. Prototypowy dowcip zamknąć można w obrębie trzech pulsów. *Pulsami* są następujące po sobie epizody lub kolejne wyliczania, układające się w akcję. W dowcipach dialog może przybierać postać: 1) dialogu między uczestnikami dyskursu w obrębie konwencji (zagadka) lub gry z konwencją dow-

cipową, 2) dialogu prowadzonego między postaciami fikcyjnymi. Dowcipy mogą być nieobligatoryjnie opatrzone wstępem lub komentarzem dotyczącym osoby wypowiadającej daną kwestię; rolę wstępu lub wypowiedzi pierwszego bohatera może przejąć (całkowicie lub częściowo) charakterystyczna dla określonej serii dowcipów formuła inicjalna. Ten wzorzec jest realizowany w wielu wariantach i między nimi zarysowują się różnice kulturowe.

Zajmując się dowcipem jako gatunkiem tekstu, badałam proporcje i różnice między żartami językowymi a referencyjnymi, podjęłam zagadnienia dotyczące elementu finalnego dowcipu, sprawdzałam, jak często dysjunktor (anomalny element wyjątkowy dla każdego dowcipu, uniemożliwiający dalsze rozumienie tekstu w trybie informacyjnym) jest równy konektorowi (każdy segment tekstu o podwójnym znaczeniu). Przeprowadziłam także szczegółową analizę porównawczą semantyczno-kulturowej płaszczyzny dowcipów polskich i angielskich (Brzozowska 2000).

Badania nad humorem miały także na celu między innymi pokazanie polskich dowcipów etnicznych jako określonej całości, widzianej w kontekście występujących w niej skryptów i ich powiązań ze stereotypami (Brzozowska 2008). Założyłam w nich możliwości odfiltrowania z tekstów ludycznych elementów, które kształtują współczesną polską tożsamość narodową, z wykorzystaniem instrumentów, jakie daje współczesne językoznawstwo, pozwalające na spełnianie postulatu interdyscyplinarności i zastosowanie w badaniach językoznawczych rezultatów uzyskanych przez badaczy z dziedzin pokrewnych¹.

W celu ukazania wpływów treści zawartych w dowcipach etnicznych na polską tożsamość narodową korzystałam z połączenia metod, takich jak semantyczna teoria humoru werbalnego, profilowanie i krytyczna analiza dyskursu. Pozwalają one na schodzenie w głąb tekstu i odpowiadanie na pytania: „jak jest?” i „z czyjego punktu widzenia oglądamy dane zjawisko?” oraz „dlaczego tak się dzieje i co do tego doprowadziło?”. Ukazanie kontekstu historycznego, społecznego i politycznego, będącego tłem omawianych tekstów, miało dopomóc w zrozumieniu podłoża, na którym teksty te wyrosły, i odkrywaniu tego, czego dowiedzieć się z nich można o ich twórcach i odbiorcach.

Przeanalizowałam między innymi charakter narodowy oraz autostereotyp Polaka, a także heterostereotypy obecne w dowcipach o przedstawicielach poszczególnych, najważniejszych dla polskich dowcipów etnicznych, narodowości: Rosjanina, Niemca, Żyda i Amerykanina.

Zaproponowałam też nową perspektywę spojrzenia na problem tożsamości odzwierciedlanej w dowcipach. Dochodzą w niej do głosu polifoniczne i konstruktywistyczne koncepcje, pozwalające na pokazanie narodowości wielowarstwowej, bo budowanej fragmentarycznie z wielu jednoczesnych i diametralnie różnych punk-

¹ Badania nad humorem na Uniwersytecie Opolskim prowadzone były przez wiele lat także przez folklorystów. Obecnie tradycje te podtrzymują kulturoznawcy. Przegląd ich prac prezentuje J. Hajduk-Nijakowska 2012.

tów widzenia. Właśnie to przechodzenie od klarownych przyporządkowań narodowościowych do bardziej złożonych relacji jest ilustracją poglądu, że współcześnie nastąpiło przesunięcie punktu ciężkości z pytania: „Jaki jest Polak (Rosjanin, Niemiec, Żyd, Amerykanin)?” w kierunku pytania: „Co to znaczy być Polakiem (Rosjaninem, Niemcem...)?”. Za istotne uznałam odwrócenie problemów narodowościowych w sposób wymagający przededefiniowania zagadnień tożsamościowych, gdyż taka zmiana perspektywy oglądu nakazuje wyjście poza schematyczne uproszczenia i przynosi znacznie bardziej złożone, ale jednocześnie lepiej oddające problemy współczesnej rzeczywistości wyjaśnienia.

Obecnie prężnie rozwijają się ogólnopolskie (Brzowska, Chłopicki (red.) 2012) oraz międzykulturowe badania nad różnymi aspektami humoru. Obejmują one różne, mniej lub bardziej szczegółowe zagadnienia. Należą do nich następujące tematy: słownictwo dyskursu ludycznego, logiczne mechanizmy wykorzystywane w tekstach humorystycznych, humor w mediach — prasie, telewizji, Internecie, reklamie, zastosowanie humoru w nauczaniu języków obcych, relacje humor a płeć, czarny humor i niesmaczne dowcipy katastroficzne, zapożyczenia w dowcipach, powiązania humoru z agresją, dowcipy polityczne, teksty pochodzące z różnych kręgów kulturowych i wiele innych. Opolski ośrodek prowadzi ostatnio intensywną współpracę z Węgrami (Litovkina *et al.* (red.) 2012), Estonią (Laineste, Brzowska, Chłopicki (red.) 2012), Rosją i Rumunią, gdzie wydawane jest nowe elektroniczne czasopismo „Journal of East European Humour Research”. Dyskurs ludyczny cieszy się coraz większym zainteresowaniem badaczy w kraju i na świecie.

Bibliografia

- Attardo S. (2001): *Humorous Texts: A Semantic and Pragmatic Analysis*, Berlin.
- Attardo S., Raskin V. (1991): *Script theory revis(it)ed: Joke similarity and joke representation model*, „Humor” 4–3.
- Bachtin M. (1986): *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa.
- Bartmiński J. (red.) (1980): *Słownik ludowych stereotypów językowych (zeszyt próbny)*, Lublin.
- Bartmiński J. (1993): *O profilowaniu i profilach raz jeszcze*, [w:] J. Bartmiński, R. Tokarski (red.), *O definicjach i definiowaniu*, Lublin.
- Bartmiński J. (red.) (2001): *Współczesny język polski*, Lublin.
- Bartmiński J. (2004): *Etnolingwistyka słowiańska — próba bilansu*, „Etnolingwistyka” 16.
- Bartmiński J. (2006): *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin.
- Bartmiński J. (2007): *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*, Lublin.
- Bartmiński J., Niebrzegowska S. (1998): *Profile a podmiotowa interpretacja świata*, [w:] J. Bartmiński, R. Tokarski (red.), *Profilowanie w języku i w tekście*, Lublin.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S. (2009): *Tekstologia*, Warszawa [tu rozdz. 2. *Tekst–dyskurs–komunikacja*, s. 22–75].
- Boniecka B. (1998): *Tekst potoczny a dyskurs*, [w:] J. Bartmiński, B. Boniecka (red.), *Tekst. Problemy teoretyczne*, Lublin, s. 45–62.
- Brzowska D. (2000): *O dowcipach polskich i angielskich. Aspekty językowo-kulturowe*, Opole.

- Brzozowska D. (2006a): *Funny or aggressive? Pragmatic analysis of national stereotypes in an advertisement — a case study*, „Stylistyka” XV.
- Brzozowska D. (2006b): *Punchlines as special types of beginnings and endings*, [w:] E. Graur, A. Diaconescu (red.), *Messages, Sages and Ages. Representations of Beginnings and Endings. Proceedings of the 2nd International Conference on British and American Studies*, Suceava.
- Brzozowska D. (2006c): *Гендерные стереотипы. Языковой анализ разговора женщин*, „Стереотипность и Творчество в Тексте” 10.
- Brzozowska D. (2007): *Jokes, identity, and ethnicity*, [w:] D. Popa, S. Attardo (red.), *New Approaches to the Linguistics of Humor*, Galati.
- Brzozowska D. (2008): *Polski dowcip etniczny. Stereotyp a tożsamość*, Opole.
- Brzozowska D. (2009a): *Polish jokelore in the period of transition*, [w:] A. Krikmann, L. Laineste (red.), *Permitted Laughter: Socialist, Post-socialist and Never-socialist Humour*, Tartu.
- Brzozowska D. (2009b): *Polski dyskurs ludyczny i jego międzynarodowe konteksty*, „Tekst i Dyskurs — Text und Diskurs” 2.
- Brzozowska D. (2010a): *Dowcipy a media. Pierwsza polska seria niesmacznych dowcipów katastroficznych*, „Stylistyka” XIX, s. 119–134.
- Brzozowska D. (2010b): *Humor in cultural discourse. Polish jokes about China and Japan*, „Cultural Perspectives. Journal for Literary and British Cultural Studies in Romania” XV, s. 68–83.
- Brzozowska D., Chłopicki W. (red.) (2012): *Polish Humour*, Kraków.
- Chlebda W. (2005): *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Opole.
- Dijk T. van (red.) (2001): *Dyskurs jako struktura i proces*, Warszawa.
- Duszak A. (1998): *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Foucault M. (2002): *Porządek dyskursu*, Gdańsk.
- Gajda S. (1982): *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa.
- Gajda S. (1990a): *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole.
- Gajda S. (1990b): *Współczesna polszczyzna naukowa*, Opole.
- Gajda S. (red.) (1992): *Systematyzacja pojęć w stylistyce*, Opole.
- Gajda S. (red.) (1994): *Stylistyczne konfrontacje*, Opole.
- Gajda S. (red.) (1995): *Przewodnik po stylistyce polskiej*, Opole.
- Gajda S. (red.) (1996): *Styl a tekst*, Opole.
- Gajda S. (red.) (1996–): *Współczesne przemiany języków słowiańskich*, Opole.
- Gajda S. (red.) (1996–2004): *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, [t. 1–14], Opole.
- Gajda S. (red.) (2003–2008): *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*, [t. 1–3], Opole.
- Gajda S., Brzozowska D. (red.) (2000): *Świat humoru*, Opole.
- Gajda S. (2005): *Tekst/dyskurs oraz jego analiza i interpretacja*, [w:] M. Krauz i S. Gajda (red.), *Współczesne analizy dyskursu*, Rzeszów.
- Grabias S. (1997): *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin.
- Grzegorzczkova R. (1998): *Głos w dyskusji o pojęciu tekstu i dyskursu*, [w:] *Tekst. Problemy teoretyczne*, Lublin, s. 37–43.
- Grzmil-Tylutki H. (2011): *Francuska lingwistyczna teoria dyskursu. Historia tendencje perspektywy*, Kraków.
- Hajduk-Nijakowska J. (2012): *Folklore studies on humour*, [w:] D. Brzozowska, W. Chłopicki (red.), *Polish Humour*, Kraków, s. 591–610.
- Kloch Z. (2006): *Odmiany dyskursu. Semiotyka życia publicznego w Polsce po 1989 roku*, Wrocław.
- Labocha J. (1996): *Tekst, wypowiedź, dyskurs*, [w:] S. Gajda, M. Balowski (red.), *Styl a tekst*, Opole.
- Labocha J. (2008): *Tekst, wypowiedź, dyskurs w procesie komunikacji językowej*, Kraków.
- Laineste L., Brzozowska D., Chłopicki W. (red.) (2012): *Estonia and Poland. Creativity and tradition in cultural communication*, Tartu.
- Langacker R.W. (1995): *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, Lublin.

- Litovkina A., Sollosy J., Medgyes P., Brzozowska D. (red.) (2012): *Hungarian Humour*, Kraków.
- Malinowska E. (2012): *Konstytucja jako gatunek tekstu prawnego*, Opole.
- Miczka E. (2002): *Kognitywne struktury sytuacyjne i informacyjne w interpretacji dyskursu*, Katowice.
- Nocoń J. (2009): *Podręcznik szkolny w dyskursie dydaktycznym — tradycja i zmiana*, Opole.
- Piekot T. (2006): *Dyskurs polskich wiadomości prasowych*, Kraków.
- Raskin V. (1985): *Semantic Mechanisms of Humor*, Dordrecht.
- Starzec A. (1999): *Współczesna polszczyzna popularnonaukowa*, Opole.
- Witosz B. (2009): *Dyskurs i stylistyka*, Katowice.
- Żydek-Bednarczuk U. (2005): *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*, Kraków.

Ludic discourse studies in the Opole school of stylistics

Summary

The aim of the article is to present ludic discourse studies in the Opole school of stylistics. First, the author presents the very term “discourse” and its collocations, showing how fashionable it is, in how many different contexts it can be used and why it can be useful also in humour studies. Then she outlines the premises and most important achievements of two collaborating schools: Lublin ethnolinguistic school and Opole stylistics school. This is the background of ludic discourse studies conducted by the latter.

Keywords: discourse, humour, stylistics, ethnolinguistics, collocations.